

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Білоус Ю.В.

студентка,

Комунальний заклад вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ХАРАКТЕРИСТИКА ХРИСТИЯНСЬКИХ МОТИВІВ У ЛІТЕРАТУРІ

Література ХХ–ХХІ ст. виявляє безумовний інтерес до внутрішнього світу особистості, прагнучи по-новому досягнути та дати своє трактування категорії сакрального-містичного в людині. В цьому контексті виникає поняття біблійного міфу, який розуміється і як компонент свідомості, і як спосіб світогляду, і як словесний витвір (твір) та «персональна риторика внутрішньої та зовнішньої дії», як «лик особистості» (термін О.Ф. Лосева [4]). Так, відроджений інтерес до міфу у всій літературі ХХ ст. проявився у трьох основних формах. Створюються численні варіації та стилізації на теми, що задаються міфом, обрядом або архаїчним мистецтвом. Найбільш яскраво специфіка сучасного звернення до міфології проявилася у створенні таких творів, як *романи-міфи* (драми-міфи, поеми-міфи). У цих неоміфологічних творах міф принципово не є єдиною лінією розповіді, натомість, він стикається, співвідноситься або з іншими міфами, або з темами історії та сучасності (Дж. Джойс, Т.С. Еліот, Т. Манн, Дж. Апдайк, Д.Г. Лоуренс, Ж. Ануї та ін.).

О. Татарінов розглядає Євангеліє як міф, який прагне «позбавити читача (слухача) суб'єктивно-об'єктивних відносин, від сприйняття себе як естетичного чи юридичного об'єкту та стає світом, у якому свідомість, яка сприймає, – учасник священних подій» [3, с. 53–54]. Водночас, потрапляючи з Євангелія-міфу в Євангеліє-літературу, читач виявляє відносність деміфологізованих смислів, які відрізняють природу художнього слова. Автор називає художні тексти, які присвячені новозавітним подіям, «міфом про відсутність міфу» [3, с. 173]. Це пояснюється тим, що сама форма євангельського сюжету робить міфотворчість неминучою.

Євангеліє являє собою неповторну та самобутню жанрову структуру (посидання епосу, лірики, драми, тощо). Як наслідок, жанрова класифікація романів на євангельську тематику різноманітна та продиктована різними домінантними ознаками відтворення художнього світу: оповідання, повісті, драми, романи (історичні, духовні, християнські). О. Татарінов зазначає, що своєрідністю євангельського сюжету «є позитивна агресія, якій піддається історичний час, що приречений шукати себе у Новому Завіті та відкриваючи Новий Завіт у собі. <...> Сюжет розкривається назустріч будь-якому тексту, часу та свідомості» [3, с. 31]. Жанрова поліфонія рецепції євангельського матеріалу, водночас, має другорядне значення в аспекті виявлення сюжетного контакту з канонічним першоджерелом.

Найпоширенішими формами та способами переосмислення традиційних структур А. Нямцу називає наступні: дописування, продовження, обробки, художні перекази канонічних текстів, наукові тлумачення та трактування, формально-змістове осучаснення, національно-історична конкретизація хронотопу, «літературні євангелія» та апокрифізація. Дослідник зазначає: «Форми «вторгнення» в канонічний сюжетно-образний матеріал надзвичайно різноманітні та визначаються не лише ідеологічними та філософсько-естетичними нормами конкретно-історичної епохи, але й своєрідністю художнього світобачення художника, його творчою манерою, особистими симпатіями і т.д. Ці своєрідні «Євангелія», як правило, зосереджені на реконструкції життя Христа, а також на розвитку новозавітних метафор та замовчувань, ледь окреслених ситуацій, які у нових варіантах отримують емоційно-психологічне та предметно-побутове наповнення» [5, с. 208–209].

З другої половини ХХ ст. саме жанр літературних євангелій стає популярним у світовому літературному контексті. Вихід за рамки канонічного тексту та залучення додаткових матеріалів стає основою формально-змістового осучаснення творів на євангельські події (В. Короткевич «Христос приземлився в Городні. Євангеліє від Іуди», М. Помілію «П'яте євангеліє», Г. Панас «Євангеліє від Іуди», Т.О. Брінгсвер «Євангеліє від Матвія», Х.Л. Борхес «Євангеліє від Марка» та ін.).

Характерною рисою євангельської прози (як ХХ ст. так і сучасної) є саме мотив морально-психологічного вибору героя, який опинився в складній екзистенційній ситуації. Драматизм цього вибору посилюється побутово-історичною конкретизацією, що й пояснює популярність жанру історичного роману та літературного євангелія.

Відомий канадський науковець Н. Фрай розглядає Біблію як код буття, мистецтва та літератури. На його думку, незважаючи на те, що «поетичне прочитання міфу – вправа більш довільна, ніж його прочитання як справжньої історії, спроби звести Біблію виключно до ймовірних підвалин поезії теж нездійсненні» [2, с. 86]. Дослідник вважає, що біблійний міф робить наголос на абсолютний початок і кінець часу та простору: «така концепція двох рівнів: рівня часу і простору, а також рівня «вічності» понад нами, набирає у Новому Заповіті значення «Воскресіння» як вертикального переходу зі світу смерті у світ життя» [3, с. 118]. Отже, саме коефіцієнт «вічності» («міфічна вічність» за О. Дорошевичем) стає рушійною силою нового життя біблійних міфів.

У роботі «The Modern Century» 1967 р. Н. Фрай стверджує: «Кожна доба структурує ідеї, образи, вірування, припущення, тривоги і надії, які виражають людську ситуацію і долю, узагальнені в цьому часі. Я називаю цю структуру міфологією, і це об'єднує міфи. Міф, в такому випадку, стає виразником людської зосередженості на собі, на своєму місці у схемі речей, у відношенні до суспільства та Бога, на власній генезі, на своєму призначенні, чи то персональному, чи то загально людському. Отже, міфологія – продукт людської занепокоєності, наших роздумів про себе, і вона завжди є поглядом на світ з людської точки зору» [3, с. 11].

Для літератури ХХ–ХХІ ст. характерним є явище неоміфологізму (реміфологізації, панміфологізму), яке, за визначенням літературного словника, вказується як «специфічна для ХХ ст. форма художнього мислення, яка передбачає особливу увагу до міфологічних сюжетів, образів та символів, які не стільки відтворюються, скільки програються або заново створюються, тим самим народжуючи нові міфи, які співвідносні з сучасністю» [6]. Слід погодитись з твердженням А. Нямцу про те, що дослідження процесів міфологізації є актуальними для світової літератури, хоча ґрунтовних праць узагальнюючого характеру немає. Бажання літератури осягнути неосяжність внутрішнього, потаємного світу людської особистості актуалізує вічну параболу міфу. Відповідно дослідники осмислюють міфологічний чинник на різних рівнях: архетипно-ініціаційному (кшталтування героя), анагогічному (створення символічного культурного коду) та дискретному (творення візійних світів) та власне міфотворення [3, с. 8].

Євангельська картина світу є однією з найвеличніших та найтрагічніших художніх моделей, які коли-небудь створювались цивілізацією. Літературні трактовки євангельських «історій» своєрідно «перевіряють» істинність новозавітних переказів. В цьому полягає загальнокультурна цінність та значимість, що передбачає наукове та суб'єктивне емоційно-психологічне сприйняття, осмислення та розуміння.

У сучасній літературі під впливом історичної школи розпочався процес активної художньої історизації євангельських персонажів, їх переосмислення в інтерпретаційних поданнях, соціально-психологічна конкретизація і, як результат, інше духовно-етичне наповнення. Як зазначає Нямцу А.С., «функціональна активність традиційного сюжету (образу, мотиву) в літературному творі визначається і «здійснюється» системною сукупністю інтегральних ознак: широтою інтерпретаційного діапазону, різноманітністю форм і способів трансформації, потенційною багатозначністю семантики традиційної структури і т.д.» [4, с. 12–13].

В художніх текстах про євангельські події релігійно-історична особистість, яка наділена сакральною реалістичністю, стає героєм та починає відповідати законам художньої розповіді. Іуда та Понтій Пілат, Марія Магдалина та Петро, Варавва та Клавдія Прокула, не покидаючи стислу фабулу канону, набувають або розгорнутої біографії романного типу, або розширений простір рідного епізоду, який захоплює нові позиції у структурі сюжету [4, с. 36]. Влучно сказав Д. Мережковський про євангельських героїв: «Ми знаємо про них незвичайне; повсякденне залишається невідомим» [4, с. 27]. Не порушуючи формальне збереження канонічного хронотопу, ці образи стають окремими втіленнями тих чи інших якостей та формують певні поведінкові моделі онтологічних характеристик персонажів, які зазнають трансформації через активне функціонування в різних національних літературах.

Список використаних джерел:

1. Антофійчук В. Трансформація образу Іуди Іскаріота в українській літературі ХХ ст. // Слово і час. – 2001. – № 2. – С. 53–58.
2. Багрянний І. Сад Гетсиманський : роман / Іван Багрянний. – Київ: Школа, 2008. – 508 с.
3. Балаклицький М. «Нова релігійність» Івана Багряного / Максим Балаклицький. – Київ: Смолоскип, 2005. – 193 с.

4. Біблія, або Книги Святого Письма Старого та Нового Заповіту. – Всеукраїнське євангельсько-баптистське братство. – 1523 с.

5. Будний В. Порівняльне літературознавство: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Василь Будний, Микола Ільницький. – Київ: Кисво-Могиллянська академія, 2008. – 432 с.

6. Савченко З. Біблійно-християнські мотиви та образи в романі «Сад Гетсиманський» // Слово і час. – 1996. – № 10. – С. 57–61.

7. Сологуб Н. Біблійні образи в художній творчості І. Багряного // Мовознавство. – 1993. – № 1. – С. 43–47.

8. Українська Біблія / пер. З рос. І. Хоменка. URL: <http://ukrbible.at.ua>.

Kuznietsova Krystyna

PhD student,

Masaryk University in Brno (Czech Republic)

THE PLACE OF THE CITY IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY WITH A VIEW TO CONTEMPORARY UKRAINIAN PROSE

With the departure of postmodernism, Ukrainian prose is marked by neomodernism, in which are the remnants of the previous issue, characters from novels embark on a journey of searching for something they might consider their home. They are marked by a constant journey – around the city, in the state and into the past, which shapes the fragmentary consciousness of modern man [3, p. 159–176]. In contemporary works the writers reconsider the past, work out an understanding of their own past, and thus trauma, remembrance and memory become a very frequent phenomenon for Ukrainian prose. The protagonists of contemporary novels have changed, looking to the past to rethink and understand this world, but perhaps they have not yet stopped searching and need to take another path of self-knowledge to stop and fully determine their identity. They often do not look at the place of birth, which for many of them meant the USSR, but at the place of current residence – a city that, as a living organism, influences the formation of a new citizen. Perhaps they had acquired a sense of home or an idea of what it should be like – and more often they counted the city in which they grew up and which became their refuge. However, they did not get rid of the need to